

מרדכי וענונו באירוסה

הוא רצה להתפטר. תוכנית הקיצוצים בקמ"ג התאימה לתוכנית שלו.

הולך לאוניברסיטה אחרי הצבא?

לא. בתקופה הזאת היה ברור שקודם כל אוני-ברסיטה.

מי מוזמן את הלימודים?

היו לו בעיות כלכליות. היוזמה ללכת לאוני-ברסיטה היתה שלו, וההורים לא יכלו לממן ולא לעזור אפילו בדמי-כיס. בהתחלה הוא עבד בעבר לרות זמנית. אני זוכר שהוא עבד כלילות במאפיה בתל-אביב או בתפקידי שמירה בלונה-פארק. לא היה מי שיתמוך בו, לא היה לו כמי להתייעץ. כשעלינו לארץ, האת הגדול אלברט היה צריך להקריב את לימודיו בגלל המצב הכלכלי, והוא הלך לעבוד. לכן הוא לא היה מצוי בשכיל מוטי כאח בוגר, שיוכל להתייעץ איתו בנושאי האוני-ברסיטה. בשלב מסוים הוא יצא לשרות-מילואים והפסיד המון חומר, היו לו גם בעיות חברתיות על שם. כך הרגיש שהוא נכשל בנטל שלקח על עצמו במדעיהפיסיקה, ואו חיפש במשך כמה שנים רברים אחרים.

הוא חזר הביתה?

„כל טיפול המדינה בכרשה נעשה כאילו היינו מדינה קומוניסטית“

כן, לתקופה מסוימת. ואו התחיל את הקורס בקרייה למחקר גרעיני.

הוא סיסר לכם?

כן, הוא סיפר שהתקבל ושהוא צריך לעשות קורס.

הוא היה גאה בזה?

אני לא חושב. קורסההכנה לא היה אתגר למוטי מבחינת הכישרונות שלו. ראיתי גם את תעודת-סיורים הקורס. הוא סיים בציונים גבוהים ללא כל מאמץ.

הוא לא היה גאה שהתקבל לעבודה במקום הכי סודי במדינה?

הוא מעולם לא התנאה. הוא איש צנוע שלא אוהב להגיד כראש חוצות: הצלחתי ועשיתי. איש צנוע שהעשייה שלו זה הרוב הכי חשוב לו. זו תמיד היתה מילת המפתח שלו. „לעשות“, ואת זה הוא ניסה להעביר גם לאחרים.

הוא דיבר על העבודה?

לא. הוא סיפר מה הוא עושה רק בדברים כלליים. ירענו שהוא עובד בקרייה למחקר גרעיני.

עברו שנתיים. ואחרי שהוא נכנס לשיגרה הוא התחיל להשתעמם. העבודה לא היתה אתגר, והיה (המשך בעמוד 40)

היה להתמודד, מצא את הפיתרון של פנימיות רתיות כרע במיעוטו.

הרגשתם איזה קיפוח עדיתי?

אני הרגשתי כבר כשנים הראשונות את העניין העדיתי. צחקו מצורת הביטוי שלי, שלא היתה מקובלת, או המצב הכלכלי שלנו, לעומת מצבן של המישפחות האשכנזיות. אבל אז לא הייתי עדיין בשל לראות את התמונה הכללית.

דיברתם על זה בבית?

לא. הבית לא היה פורום לדיון בעניינים האלה, כי אבא לא ראה איתנו עין בעין. הוא לא התעניין בפוליטיקה וכמה שקורה. הוא היה טרוד בבעיות פרנסה.

עם מוטי דיברת על זה?

בשנים מאוחרות, אחרי השרות הצבאי, כשי פקחנו עיניים.

מה הוא אמר?

הכרנו בתהליך, שנוצר כאילו באופן טבעי, שהשפיע באופן פסיכולוגי על כל אחד במישפחה ועל עוד הרבה מישפחות בארץ — שהאשכנזים הם המשכילים, האשכנזים הם המוצלחים, הם אנשי הצבא, הם המנהיגים; ולעומת זאת הספרדים פרימטיביים. כמו שמישהו כתב, בתחילת הפרשה של מוטי: „חשבונו שהוא פרימיטיביסקי“.

התסתתרה אצלכם שינאה למדינה?

לא.

היה בעס?

אולי כעס. גם מרירות ותיסכול.

גם אצל מוטי?

מוטי בדרך-כלל איש שקט ומופנם, ומקשיב יותר ממה שמתבטא. לקח לו יותר זמן להבין את הדברים. רק אחר-כך, כשלמד באוניברסיטת בן-גוריון בבאר-שבע, רק אז שמעתי ממנו יותר ביטויים בנושא העדיתי, והלימודים שלו פקחו את עיניו בנושא העדיתי וגם בנושא הפלסטיני וד כויות הערבים בישראל בכלל.

דיברתם על זה?

רנו על זה הרבה פעמים.

אני רוצה לחזור רגע אחורה. מוטי נחשב בעיני הרבנים בישיבה כאחד שהוא מעל לממוצע מביחינת תפיסת התלמוד, הפילוסופים והזיכרון של התנ"ך וציטוטים מפירושים.

כמתמטיקה ובפיסיקה הוא נחשב לתלמיד מעל לממוצע, ועשה את זה בלי הרבה מאמצים. זה בא לו בקלות.

הוא עדיין היה האח האהוב?

עדיין היה הילד הנבחר של ההורים, הילד החביב, היותר טוב.

היו לו הרבה חברים?

בישיבה היו לו חברים. בזמן הישיבה עבר עליו תהליך: הוא התחיל לנטוש, בצורה מודעת או לא, את הדרך הדתית, התחיל לשאול שאלות, ולאט לאט קיפל את הכיפה ושם אותה ככיס.

מתי זה קרה?

בכיתה י' — י"א. כפי שהבנתי, יתכן שזה היה כתגובה על החינוך הכפיייתי, שהיה כפיייתי גם

לאני היו כנראה ציפיות יותר גדולות מארץ הקודש, והוא התאכזב מאוד. ראינו את זה באותו רגע.

מה ראיתם?

זוכרים שהיה רגע קשה מאוד. הוא לא השלים עם זה. נתנו לנו צריף קטן בלי מחיצות בין החדרים, אלא מן קופסת-עץ עם מיטות כפולות ומיורנים — וזה הכל. אך תשים שם את השטיי-חיס היפהפיים האלה, או את המקרר המשוכלל. אבא התחיל לנסוע לבקר קרובים. אחרי-כך הדרד הציע שנבוא למיגדל-העמק. נסענו וישכנו כרירה ריקה של עמידר. אבל כל הבקשות להי שאר שם לא עזרו, ובסוף באה מישטרה ופינתה אותנו כחורה לבאר-שבע.

זו היתה מעברה של מארוקאים?

אני חושב שקודם גרו שם עולים שפוננו למי קומות יותר טובים, והביאו אותנו למלא את החלל. לא היה לנו שם קרוב מישפחה ושם איש שנוכל לסמוך עליו, שיוכל לתת הדרכה מבחינה בירוקראטית.

אבא כעס על המדינה?

עדיין לא. עדיין האמין שיהיה יותר טוב, שהמדינה תוכיח את עצמה כמדינה שאליה ציפה.

הוא התחיל לעבוד?

הציעו לו עבודת-דחק במכון וולקני בקטיי-פת-בוטנים, עבודת-ארמה, עבודת-עפר. היה לו קשה מאוד, כי היו לו שיבעה ילדים או, ואמא היתה בהריון. הוא לא היה רגיל לעבודות האלה, אבל לא נתנו לו אלטרנטיבה לעבודה מכובדת. הוא ניסה לעבוד, ואחרי שנתיים-שלוש הוא חלה ונכנס לבית-חולים.

אתם למדתם?

נשלחנו לבתי-ספר דתיים. בית-יעקב בבאר-

„למוטי לא היתה חברה רצינית בצבא. אפשר להבין את זה על רקע החינוך הדתי המופרד. כשעוברים לעולם חילוני, יש ביישנות ובעיית גישה למין השני“

שבע היה בית-ספר של אגודת-ישראל, והיינו אמורים לקבל חינוך דתי.

גם מוטי למד שם?

כן, הוא למד שם כמה כיתות. בית-הספר לא היה מנוהל טוב, הילדים התפרעו, לא היה כבוד למורים או לתלמידים, ואבא החליט להתליף בית-ספר. את מוטי הוא שלח לישיבה באזור-המרכז, ישיבה יותר דתית. אני אחרי שנתיים שלמרתי בבאר-שבע, נשלחתי לשדה-חמד. פנימיה מאוד-גנת של אגודת-ישראל ליר ראשון.

ומתי ראית את המישפחה?

פעם בחודש הייתי נוסע, והם היו באים לבקר אותי.

היית אומלל שם?

לא. דווקא זכיתי לשנתיים די טובות, מרוב הבחינות.

התגעגעת הביתה?

לא זוכר עגגועים מיוחדים.

היית בקשר עם מוטי?

לא כל-כך. אחרי שסיים את בית-הספר היסודי, היפנו אותו לישיבת בני-יעקב וולפסון בבאר-שבע, ואחרי שנתיים גם אני הגעתי לשם. מבחינת נקודת-ראותו של אבא, זו לא היתה הבחירה הטובה ביותר. זו היתה פשרה.

למה?

כי אבא לא היה מעוניין בלימודים חילוניים ובהשכלה כללית. הוא היה מעוניין בחינוך יותר דתי וישיבות נוסח בני-ברק, זה היה הלום שלו.

ואתם?

אנחנו היינו בדרך האיטית, שהתחילה בישיבת בני-יעקב, כפיולה לכיוון העולם החילוני.

רוב התלמידים היו אשכנזים?

כן.

זה הפריע?

באופן כללי, למישפחות כמו שלנו, היה צריך להיות טיפול יותר כולל ויעוץ ותמיכה, שבית-הספר לא יכול היה להעניק. חוץ מהלימודים שבית-הספר נתן, היינו זקוקים לכל מיני הרכות שלא יוכלנו לקבל מההורים. הם היו טרודים איך לפרנס את ממשפחה ולראו לצרכים הבסיסיים. במיוחד בהתחלה. לא יוכלנו לקבל מהם תשומת-לב מספקת וטיפול מספיק, ולכן אבא, שלא יכול

פליקט בין העולם המסורתי של חו"ל לבין העורלס המודרני בארץ.

אני אישית רואה בקונפליקט בין העולם הישן לבין החדש את הסיבה שגרמה לכל פירוק המישפחה והמיסגרת, וחוסר תיקשורת רגילה בין ההורדים לבנים. ההרגשה היא על הכנים, כי במשך כל התהליך, זה לא קרה אצל הבנות.

אבא הסכים שתתגייסו לצבא?

אבא והרבנים רצו שמוטי ילך לישיבה גבוהה ויהיה אברך, גם בגלל הכישרון והחריפות שלו, אבל לא היתה קיימת גישה כזאת מצידו.

מוטי רצה להתגייס?

הוא עשה הפסקה של שנה בין הישיבה לצבא.

משק טוב מאד, ביצע את תפקידו כראוי, בעל יוזמה.	
הערכה	
[Handwritten signature]	
תחילה	חתימת
תאריך 4 נוב 74	№ 433595

תעודת השיחרור של מרדכי וענונו מהצבא

התנהגות: טובה מאוד

ועבר בבית-המישפט בבאר-שבע, כפקיד באר-כיון. אחר-כך הוא התגייס להגדרה קרבית. במשך השרות הצבאי, תהליך עזיבת הדת נעשה מוגמר וסופי. עדיין היה לחץ לנסות, ההורים לא התיאשו. מוטי שירת שלוש שנים בתפקידי הדרכה.

היתה לו חברה בצבא?

לא, אבל הכיר פה ושם במשך השרות. הוא סיפר לי כל פעם על בחורה, אבל לא היה משהו צניני. אפשר להבין את זה על רקע החינוך הדתי, שהפריד בין בנים לבנות. כשעוברים לעולם החי-לוני יש ביישנות ובעיית של גישה למין השני. הוא גמר צבא, ובגלל הכישרונות שחשב שיש לו במתמטיקה ובפיסיקה, הוא נכנס למכינה למדעיהטבע באוניברסיטת תל-אביב, והשלים את הלימודים.

אני מבינה שלא היה ספק שהוא

בצורה פיסית — כמו מכות שהרכ נתן לתל-מידים. זה היה מקובל אז.

אני עצמי ראיתי תלמידים שהתנהגו בצורה עצמאית, שברחו בשבת למישחקיכדורגל, חזרו מהמישחק והפסידו, חלילה, מינחה, והרב הער-מומי חיכה בחדר, ומי שהעז לענות לו חטף סטי-רה מצלצלת.

כך שמוטי מצא את עצמו בסוף הלימודים בישיבה על סף נטישת-הדת. היה כמוכונ מאבק בלתי-פוסק בבית, מאבק שכירסם לתוך יסודות הקיום של המישפחה בשנים הבאות.

היו מריבות?

היו ויכוחים קולניים. קרה אצלנו, כמו אצל מישפחות אחרות, שהמישפחה איבדה מיסגרת. אבא איבד את הסמכות המסורתית, וגם אמא, מהעובדה שהם איבדו את הכבוד כתוצאה ממצב כלכלי קשה והמדקקות לבירוקרטיה, והקוני